

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי אשר וייס שליט"א

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו

הלכה

מתו אחיו מחמת מילה

פרשת לך לך תשפ"ב

שנה כ"ד - קובץ ב' [תשפ"ב]

יד"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

מוסדות קהילת "דרכי תורה"

ירושלים - ביתר עילית

בראשות מרן הגאב"ד הגאון רבי אשר וייס שליט"א

השתדלו והרבו תחינה

נא להרבות בתפילה ותחנונים

לרפואתה השלימה של

הרבנית מרת **פראדל בת לאה** תליט"א

אמו של מרן הגאב"ד שליט"א

שהקב"ה יתמלא רחמים עליה להחלימה ולרפאתה

בתוך שאר חולי ישראל אמן

פרשת לך לך מתו אחיו מחמת מילה

"וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים כאשר צוה אותו אלקים" (כ"א ד').

"דתניא אמר רבי נתן פעם אחת הלכתי לכרכי הים ובאת אשה אחת לפני, שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני. ראיתיו שהוא אדום, אמרתי לה המתיני לו עד שיבלע בו דמו. המתינה לו עד שנבלע בו דמו, ומלה אותו וחיה. והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי. שוב פעם אחת הלכתי למדינת קפוטקיא, ובאת אשה אחת לפני, שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני. ראיתיו שהוא ירוק, הצצתי בו ולא ראיתי בו דם ברית. אמרתי לה המתיני לו עד שיפול בו דמו. והמתינה לו, ומלה אותו וחיה, והיו קורין שמו נתן הבבלי על שמי" (שבת קל"ד ע"א).

"דתניא רבי נתן אומר פעם אחת הלכתי לכרכי הים, באתה אשה אחת לפני, שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני. ראיתיו שהיה אדום, אמרתי לה בתי המתיני לו עד שיבלע בו דמו, המתינה לו ומלה אותו וחיה, והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי". (חולין מ"ז ע"ב).

"קטן שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר אין מלין אותו עד שיפול בו דם ויחזרו מראיו כמראה הקטנים הבריאים, וכן אם היה אדום ביותר כמי שצבעו אותו אין מלין אותו עד שיבלע בו דמו ויחזרו מראיו כשאר הקטנים מפני שזה חולי הוא, וצריך להזהר בדברים אלו הרבה. אשה שמלה בנה ראשון ומת מחמת מילה, שהכשילה את כחו, וכן מלה את השני ומת מחמת מילה, בין מבעלה הראשון ובין מבעלה השני, הרי זה לא ימול את

מתו אחיו מחמת מילה

השלישי בזמנו אלא ממתנין לו עד שיגדיל ויתחזק כחו. אין מלין
אלא ולד שאין בו שום חולי, שסכנת נפשות דוחה את הכל, ואפשר
למול לאחר זמן ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם"
(רמב"ם פ"א ממילה הי"ז - י"ח).

הנה משמע לכאורה מלשון הרמב"ם דרך משום דאפשר למול לאחר זמן נדחית
מצות מילה מחשש פקוח נפש, אבל אילו מדובר היה בביטול מוחלט של מצות מילה
היו מצווים למול אף תינוק שמתו אחיו מחמת מילה, וזה תמוה, דהלא פקו"נ דוחה כל
המצוות שבתורה (יומא פ"ב ע"א), ומאי שנא מצות מילה מכל שאר המצוות, ועיין עוד
בדברי רש"י (חולין מ"ז ע"ב ד"ה המתניני) דתינוק שמתו אחיו מחמת מילה ממתנין לו
עד שיגדל משום דאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא ג' עבירות חמורות עי"ש.
הרי דאף מה שדוחין מילה בזמנו מושתת על הא דפקו"נ דוחה כל מצוות התורה, וא"כ
מה בין דחיית מילה בזמנה ובין דחיית מצות מילה כל הימים.

וראיתי שהאחרונים דנו בזה בכמה דרכים, ונדון בדבריהם כדרכה של תורה.

א

בביאורי האחרונים ומו"מ בדבריהם

א. בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' רמ"ה) כתב דלפי דרשת ר' שמעון בן מנסיא (ביומא
פ"ה ע"ב) "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת, חלל עליו שבת אחת כדי
שישמור שבתות הרבה", באמת נראה דאין לבטל שום מצוה מפני פקו"נ אלא כדי
שישמור מצוה זו גופה ביתר שאת וביתר עוז, והוא שאמרו "חלל עליו שבת אחת כדי
שישמור שבתות הרבה" וא"כ ה"ה לגבי מצות מילה, אין המילה נדחית מפני פקו"נ אלא
כדי לקיים מצוה זו עצמה ימים ארוכים, וכך יש לפרש את דברי הרמב"ם, דרך משום
דאפשר למול לאחר זמן נדחית מילה מפני פקוח נפש. אלא שכתב החת"ם דבאמת
קי"ל דלעולם פקו"נ דוחה את כל המצוות כדקי"ל כדרשא דשמואל (שם פ"ה ע"ב)
מהא ד"וחי בהם" אמרה תורה ולא שימות בהם, וכ"ה ברמב"ם (פ"ב ה"א) מהלכות
שבת, ושוב צ"ע בדברי הרמב"ם.

והאמת אגיד דלענ"ד אף לדברי ר' שמעון בן מנסיא שחידש סברא זו ד"חלל עליו
שבת אחת" וכו', לא מסתבר כלל לומר דאין מחללין את השבת אלא בשביל שבת,

מתו אחיו מחמת מילה

ואין דוחין מילה אלא בשביל מילה, דהלא אף בשביל חיי שעה מחללין את השבת (יומא פ"ה ע"א) דהלא זו פשיטא לן דלכולי עלמא מחללין שבת על חיי שעה, דמן המשנה הוכיחו כן, דאל"כ מאי קמ"ל שאם מצאוהו חי מחללין עליו את השבת, ואם בחיי שעה מחללין הלא לא ישמור שבתות הרבה.

ועוד דאטו נאמר במי שסכנה לו לאכול מצה דרק אם לדעת הרופאים יכול הוא לחיות לפחות שנתיים ימים נפטור אותו מאכילת מצה "כדי שיאכל מצות הרבה", ואם יחיה רק שנה אחת או קרוב לשנתיים חייב הוא לאכול מצה אף במצב סכנה, ותמיהה תימה גדולה.

אלא נראה פשוט דלאו דוקא נקטו כדי שישמור שבתות הרבה אלא כדי שיעשה רצון קונו ויוכל למלאות יעודו בקיום מצוות התורה, ודלא כדברי החת"ס, ובמאירי (יומא שם) כתב דמחללין שבת על חיי שעה משום שבשעה אחת יכול אדם לחזור בתשובה, וכבר אמרו (עבו"ז י' ע"ב, שם י"ז ע"א וי"ח ע"א) "יש קונה עולמו בשעה אחת". [ועיין בהגהות הרש"ש יומא פ"ד ע"א שגם הוא כתב כדברי החת"ס עי"ש], ולכאורה ז"פ.

ב. בשו"ת בית יצחק (יו"ד סי' צ') כתב לישב את דברי הרמב"ם בדרך אחר, לפי דברי רש"י (ביומא פ"ה ע"ב ד"ה ומה מילה) שם למדו דפקו"נ דוחה כל התורה ממילה שאינה אלא באבר אחד ודוחה את השבת פקו"נ שהוא בכל גופו על אחת כמה וכמה, והוסיף שם רש"י:

"שהיא תיקון אחד מאבריו של אדם דוחה את השבת לפי שהייבין עליה כרת לאחר זמן".

וברבינו חננאל כתב:

"פירוש מצאנו שהמל תינוק מצילו מן המיתה מאליעזר בנו של משה רבינו שנאמר ויהי בדרך במלון ויפגשהו ה' ויבקש המיתו לתינוק מפני שנתעצלה אמו ולא מלה אותו, וכיון שהרגישה מלה אותו וקראתו חתן דמים והצילו מן המיתה, וירף ממנו פירוש וירף חולי המות מאתו מן התינוק, אז אמרה חתן דמים אתה לי בדמי המילה".

מתו אחיו מחמת מילה

הרי לן מדברי הראשונים אבות העולם שמצות מילה דינה כעין פקו"נ משום שעונשה כרת ומיתה, ולפי"ז דין המילה כדין פקו"נ דע"י המילה יש הצלה מכרת ומיתה ביד"ש, ומשו"כ נקט הרמב"ם דאין לדחות מילה לגמרי משום פקו"נ כיון דמילה עצמה יש בה פקו"נ, עי"ש.

וגם פירוש זה רחוק מאוד, דהלא זה פשוט דאם פקו"נ דוחה מילה כשם שפקו"נ דוחה כל התורה כולה, שוב אין כאן עונש כלל, אלא שהראשונים פירשו את סברת הגמ' ללמוד דפקו"נ דוחה כל התורה ממילה שדוחה שבת, דזה גופא הטעם שאמרה תורה דמילה דוחה שבת משום כרת שיש בה, ומזה נלמוד דה"ה דפקו"נ דוחה כל התורה. אך אין בזה משמעות כלל להלכה, דאין בין מצות מילה לכלל המצוות שבתורה, דאטו נימא דאין פקו"נ דוחה פסח משום שיש בה כרת, הלא אף מלאכות שבת יש בהן כרת ואעפ"כ נדחית שבת מפני פקו"נ.

ובאמת נראה עוד, דאף לדברי הראשונים הנ"ל אין כאן אלא תוספת טעם ותבלין במה שלמדו פקו"נ ממילה, ומה ענין זה אצל זה, אך בעיקר הילפותא אמרו בגמרא ק"ו "מה מילה שאינה אלא באחד מרמ"ח אבריו של אדם דוחה את השבת פקו"נ בכל גופו לא כ"ש", ומשום כל זאת נראה דאף דרך זו פלפול בעלמא היא ואינה עיקר בדברי הרמב"ם.

ג. האבני נזר (ביו"ד סימן שכ"ו אות י"ב) כתב חידוש גדול בדברי הרמב"ם, ויסוד דבריו דכונת הרמב"ם לחולי שבו הסכנה הוא חשש רחוק, ובמקום סכנה רחוקה אמרינן שלוחי מצוה אינם נזוקין, ומותר לו למול עצמו, אך רק במי שמקיים מצוה בעצמו אמרינן שאינו ניזוק, ולא במי שאחרים מקיימים מצוה בגופו, ולפיכך נקט הרמב"ם דממתניין לו עד שיגדיל ויתחזק כוחו, דכל זמן שהוא קטן ומצות מילה מוטלת על אביו, אין מצות האב מגינה על התינוק, ומשו"כ אין מלין אותו, אבל משהגדיל ומצותו עליו שוב שלוחי מצוה אין נזוקין, [והאבני נזר חידש דאף משיגדיל ויתחזק כחו עדיין יש בו ספק סכנה בדרך רחוקה], וחידש הרמב"ם במקרה כזה שאין בו סכנה גמורה, דאילו לא היתה הסכנה חולפת לעולם היינו מלין אותו בקטנותו כיון שבלא"ה ימול בגדלותו על אף הסכנה, אך מכיון שאפשר למולו לאחר זמן ללא סכנה אין מלין אותו כל זמן שיש בו חולי כלשהו, עי"ש.

מתו אחיו מחמת מילה

ופירוש זה אינו מתיישב כלל בדברי הרמב"ם וכל כולו דברי נביאות, וכמה תהיות יש בזה: א. מהי"ת לפרש את דברי הרמב"ם באופן שיש סכנה רחוקה דאמרינן ביה שלוחי מצוה אין נזוקין, וגם עצם ההנחה דכשמתו אחיו מחמת מילה אף כשיגדיל ויתחזק עדיין סכנה רחוקה היא, אין לו יסוד. ב. עצם ההנחה דשלוחי מצוה אין נזוקין אמרינן רק במי שמל עצמו ולא באב המל את בנו לא מסתבר כלל, דאם המצוה מגינה ודאי שתגין על הבן אף דהמצוה מוטלת על האב, וז"פ לענ"ד. ג. מה סברא יש לומר דכיון שבלא"ה ימול כשיגדיל ימולוהו עכשיו בקטנותו, הלא כשיגדיל נסמוך על שלוחי מצוה שאין נזוקין אך בקטנותו לא אמרינן כן לשיטתו.

ומשום כ"ז גם פירושו של האבנ"ז אין נראה בדברי הרמב"ם.

ד. ובשם משמואל (פרשת אמור) כתב בשם אביו האבני נזר דבאמת בכל מילה יש סכנה וכפי שדרשו חז"ל (גיטין נ"ז ע"ב) כי עליך הורגנו כל היום על מצוות מילה, ואעפ"כ חייביה רחמנא, ולפיכך אין פקו"נ דוחה מילה אלא משום שאפשר למול לאחר זמן.

אך באמת נראה טפי דשאני סכנת המילה עצמה, דבהכי חייביה רחמנא וזה עצם המצוה, משא"כ בסכנה שאינה נגזרת מגופה של מצוה זו.

ועוד דבאמת נראה פשוט, דעיקר המילה אין בה סכנה גמורה אלא על דרך רחוקה בלבד, ומ"מ יש במצוה זו מסירת נפש כיון דמ"מ יש בזה סכנה מסויימת, אך אין ללמוד מזה דמילה דוחה פקו"נ.

וכך נראה גם לגבי מה שהקשה בחידושי הרי"ם (על השו"ע יו"ד סי' רס"ב סעיף ב') איך מלין תינוק תוך שבעה מעל"ע מלידתו, כגון בנולד סמוך לערב ומלין אותו ליום השמיני בבוקר דאין כאן שבעה ימים מעת לעת, והלא תינוק חולה מונים לו שבעה מעת לעת משחלצתו חמה, ומסתמא עצם הלידה הוי כחולי שיש בו סכנה.

ומלבד מה שלא ידעתי מנ"ל דעצם הלידה הוי כחולי, עוד נראה פשוט דאין בזה כל קושיא דבהכי חייביה רחמנא, וזה דין התורה דמילה ביום השמיני ולא בעינן מעל"ע, וע"כ צ"ל בחדא מתרי דרכים, או שאין בזה סכנה גמורה או דזכות המצוה מגנא ומצללא, אך אין לדמות סכנה טבעית שיש בעצם מצות מילה לפי הלכותיה לסכנה באופן מקרי.

מתו אחיו מחמת מילה

ה. ואם בדרך הפלפול אזלינן, היה נראה לכאורה לפי"ד החת"ס (בשו"ת יו"ד סימן רמ"ה) דבדרך הטבע מילת הבן בן שמונת ימים סכנה היא, אלא שהקב"ה שומר ומציל תינוקות של בית ישראל, ומצות מילה מגינה עליהם למעלה מדרך הטבע, ולפי"ז יש לטעון דבמקום שאי אפשר למול שלא בסכנה, הותרה מצות מילה, אף דסכנה יש בה, דהלא זה טבעה ודרכה של מצות מילה דאגוני מגנא ואצולי מצלא ובהכי חייביה רחמנא, אלא דאם שייך למול שלא בסכנה לאחר זמן שוב אסור למול במקום סכנה.

אך גם דרך זה רחוקה מן הפשטות, שהרי כל דברי החת"ס בדרך דרוש נאמרו ואין להם שורש בהלכה, ואף אם נניח כדבריו, מסתבר דאין המילה מצלת אלא מן הסכנה הטבעית של עצם המילה, ולא מכל חולי ומחלה, וכל זה פשוט מאד.

ו. ומריש הוי אמינא, דאף שפקו"נ דוחה את כל המצוות, אין זה אלא כאשר מדובר בביטול מצוה מסוימת באופן זמני, אבל כדי שלא לבטל מצוה חיובית כל ימי חייו צריך להתאמץ אף במקום סכנה, ומצינו חילוק כע"ז לגבי מה שכתב הרמ"א (באו"ח סימן תרנ"ו) דאין האדם חייב לבזבז הון רב על המצוות, וכבר הקשה האבני נזר (אהע"ז סימן א') בשהה עשר שנים עם אשתו שלא ילדה דמצווה לגרשה ולשאת אחרת תחתיה כדי לקיים מצות פו"ר, דכי גרע אשת נעוריו מעישור נכסיו, ואם אינו חייב לבזבז כסף על מצוות עשה כיצד נחייבהו לגרש אשת נעוריו, ותירץ דביטול מצוות עשה באופן מוחלט כל ימי חייו חמור טפי וצריך לבזבז עליה כל הונו, עי"ש.

אך אף אם נקבל את דברי האבנ"ז (ודנתי בדבריו ובכל עיקר הלכה זו שבאהע"ז סימן קנ"ד ס"י במנח"א בראשית סימן נ"ט ועוד), פשוט דאין זה אלא לגבי הוצאת ממון, אבל לגבי פקו"נ פשוט דפקו"נ דוחה את כל המצוות באופן מוחלט בין אם יזכה לקיימן לאחר זמן ובין אם לא ד"וחי בהם" אמרה תורה ולא שימות בהם.

ז. ומשום כך פשוט בעיני, דבאמת אין כונת הרמב"ם לחדש בזה הלכה כלל, וכל כונתו להוסיף טעם ותבלין כמעין טעמא דקרא וטעמי המצוות כדרכו בקודש בכ"מ, וכל כונתו לסבר את האוזן בעצם ההלכה דפקו"נ דוחה את כל המצוות, משום דמצוות אפשר לקיים לאחר זמן, אך א"א להחזיר נפש אחת מישראל, אבל אף לשיטתו פשוט דאף אם לא יתאפשר למול לאח"ז כגון שמתו אחיו בגדלותם וכדו' אין מלין אותו.

מתו אחיו מחמת מילה

ובאמת נלענ"ד דכך מוכח אף מתוך לשון הרמב"ם, שהרי כתב: "אין מלין אלא ולד שאין בו שום חולי דסכנת נפשות דוחה הכל, ואפשר למול לאחר זמן וא"א להחזיר נפש אחת מישראל לעולם". הרי שכתב "דסכנת נפשות דוחה הכל", ושוב כתב "ואפשר למול לאח"ז", ולא כתב משום שאפשר או מפני שאפשר, ונראה מזה דאין כאן נתינת טעם לעיקר הדין אלא תוספת טעם בעלמא.

אמנם ביו"ד (סימן רס"ג ס"א) העתיק המחבר את לשון הרמב"ם וכתב "וצריך ליזהר מאוד באלו הדברים, שאין מלין ולד שיש בו חשש חולי דסכנת נפשות דוחה את הכל, שאפשר לו למול לאחר זמן ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם". ולכאורה משמע מזה דאכן נתינת טעם יש כאן לעצם ההלכה.

אך יעויין שם בביאור הגר"א (סק"ב): "דגדולה מזו שלעולם נדחה מפני חשש סכנה כמ"ש בסעיף ב'". הרי לן דרבינו הגדול הגר"א הבין בפשטות דאין כונת הרמב"ם והשו"ע כלל לקבוע הלכה, דרק משום שאפשר למול לאח"ז נדחית מצות מילה, אלא פשוט דמצות מילה נדחית לעולם משום סכנה. הרי לן ראייה מדברי אדונינו הגר"א לדרכנו.

ונראה עוד בפשטות הדברים, דהלא הרמב"ם כתב (הל' מילה שם) דגם בתינוק שמתו אחיו מחמת מילה ממתנינים לו עד שיגמלויתחזק. הרי לן דכל תינוק חולה נימול לאחר זמן כשיבריא ויתחזק, ולא כדברי התוס' (גיטין כ"ח ע"ב) דאין מלין אותו לעולם, וזהו שכתב הרמב"ם "ואפשר למול לאחר זמן" ואין זה אלא תוספת הדגשה דודאי אין למול את התינוק ולסכן את נפשו דמלבד מה "שסכנת נפשות דוחה את הכל" (לשון הרמב"ם שם), עוד זאת דהלא לעולם אפשר למול לאחר זמן, ולפיכך פשוט שאין למולו במקום סכנה.

ודו"ק בפשטות הדברים הברורים.

ח. אמנם אם באנו לדקדק בלשון הרמב"ם וכהבנת האחרונים, וביותר בדברי השו"ע דאין דרכו בטעמי המצוות, באמת נראה עוד, דשני דינים יש כאן: א. תינוק שמתו אחיו מחמת מילה וכדו' כאשר נתחזק סכנה דמילה או כאשר בדרכי הרפואה נראה שיש סכנה במילתו, ודאי דפקו"נ דוחה מצות מילה לגמרי כמבואר לעיל. ב. כשיש חשש חולי בעלמא (כלשון השו"ע) או שום חולי (כלשון הרמב"ם) ואין רגלים

מתו אחיו מחמת מילה

לדבר דחולי זו מסכנת את התינוק במילתו, אעפ"כ אין מלין אותו וממתינים לו עד שיבריא, ודחינן מילה בזמנה אף משום חששא רחוקה של סכנה כיון שאפשר למול לאחר זמן.

ובאמת יש לתמוה בהלכה זו שכתב הרמב"ם דאין מלין תינוק שיש לו שום חולי, והלא בהלכות שבת (סימן שכ"ח) אין מחללין שבת אלא אם כן רופא קובע שיש בו ספק סכנה, וכן בהלכות יוה"כ (סימן תרי"ח) נועצים ברופאים, ולמה לא נשאל לרופאים אם יש סכנה במילת התינוק. ויתירא מזו, אף אם רופאים יאמרו שאין כאן שום סכנה נראה מדברי הרמב"ם שלעולם אין מלין את הבן אם יש שום חשש חולי, וע"כ שכך תיקנו חכמים, ולכאורה פלאי הדבר ואין לו פשר.

ומשום כן כתב הרמב"ם שבהלכה זו הפליגו חכמים כיון שאפשר למול לאחר זמן.

ודו"ק בזה, כי כן נראה לענ"ד עיקר בביאור דברי הרמב"ם והשו"ע בעקבותיו.

"כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו" (דברים ל"ג ט'). וברש"י שם כתב שהדברים נאמרו כלפי שבט לוי שמלו בניהם במדבר אף שסכנה היה (כמ"ש ביבמות ע"ב ע"א) דארבעים שנים שהיו ישראל במדבר לא מלו בניהם משום דלא נשב להם רוח צפונית, ולכאורה צ"ע איך מלו בניהם במקום סכנה ולמה שבחם הכתוב. ובכלי חמדה שם תירץ לפי"ד הרמב"ם הנ"ל, דכיון שהיו במדבר ארבעים שנה ועל פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, לא ידעו כלל אם יהיה אפשר למול לאחר זמן ומשום כך מסרו נפשם על מצוה זו.

אך לדברינו הנ"ל אין מקום לדבריו, ועוד דא"כ למה לא מלו כל ישראל את בניהם, ולכאורה צ"ל דאף ללא רוח צפונית אין כאן סכנה גמורה אלא סכנה רחוקה, ומותר לו לאדם להחמיר ולמסור נפשו בכה"ג, ואפשר עוד לפי מש"כ רבינו יונה (שערי העבודה אות נ"א) דצדיק גמור וחסיד מותר לו להחמיר במסי"נ על המצוות כמו ר' עקיבא שמסר נפשו על נטילת ידים (עירובין כ"א ע"ב) וכך גם שבט לוי משרתי ה', ודו"ק בכ"ז.

ב

המל במקום סכנה אם מקיים מצוה

והנה בסוגיית הגמ' ביבמות (ס"ד ע"ב) בעובדא בכנישתא דמעון דר' יוחנן התיר למול תינוק שמתו אחיו מחמת מילה, וא"ל אביי קשרית איסורא וסכנתא, כתב רש"י

מתו אחיו מחמת מילה

(ד"ה איסורא) דמילה במתו אחיו מחמת מילה אינה דוחה שבת משום דהוי כמילה שלא בזמנה. ולכאורה תמוה דהלא גרע טובא ממילה שלא בזמנה, דמילה שלא בזמנה יש בה מצוה אלא שאינה דוחה שבת, אבל מילה במקום סכנה אין בה מצוה כלל אלא עבירה וחטא ומה הו"א שתדחה את השבת.

ובשו"ת עונג יו"ט (סי' מ"א) דן במי שאכל מצה אף שסכנה היא לו, אם ברכתו לבטלה או לא, והוכיח מדברי רש"י אלה דבמקום סכנה אין מצוה כלל וממילא ברכתו לבטלה. ושוב נתקשה דלמה כתב רש"י לדמותו למילה שלא בזמנה הלא אין בו מצוה כלל, והאריך בזה, אך דבריו לא נתבררו אצלי לאשורן, עי"ש.

ולענ"ד נראה בביאור דברי רש"י, דאף דפשוט דהמל במקום סכנה עבירה היא בידו ולא מצוה, מ"מ יש כאן חפצא דמצוה, דמ"מ מל את בנו והסיר ערלת בשרו, וכיון דגזה"כ דמילה דוחה שבת יש מקום לטעון דחילול שבת אין בידו, דאף שלא יקבל שכר מצוה ואסור לו למול, מ"מ יש בעצם המעשה מצות מילה שדוחה שבת, אלא דודאי לא עדיף ממילה שלא בזמנה, דכיון דיש סכנה במילתו ודאי שאין זה זמנו, וכיון שכן חילול שבת בידו.

ונראה דרש"י הלך בזה לשיטתו, דביבמות (ע' ע"א) כתב רש"י במתניתין דתינוק שמתו אחיו מחמת מילה ערל הוא ופסול לתרומה ולפסח, והראשונים שם הביאו בשם ר"ת שחולק בזה דס"ל דאינו ערל כלל, הרי לן שיטת רש"י דאף שמילה סכנה היא לו מ"מ ערלה יש כאן, ונראה דכיון דערלה יש כאן גם מילה יש כאן ואינו כמחתך בשר בעלמא, ולפיכך הוי אמינא דאף מילה זו דוחה שבת לולי דמ"מ הוי כמילה שלב"ז, ודו"ק בכ"ז.

ג

גירות במי שמתו אחיו מחמת מילה

הנה כתב הגר"ז סורוצקין בספרו אזנים לתורה פרשת יתרו דהגר"ח ע בעל האחיעזר הראה לו בספר אחד שפסק דגוי שמתו אחיו מחמת מילה יכול להתגייר בטבילה בלבד, והגר"ח ע דחה דבריו דאף דישראל כה"ג פטור מן המילה מ"מ אינו יכול להתגייר ללא מילה.

מתו אחיו מחמת מילה

ולכאורה נראה דלפי שיטת רש"י הנ"ל דערל שמתו אחיו מחמת מילה דין ערל יש לו ופסול לפסח ולתרומה ודאי מסתבר כדברי האחיעזר, דכיון דערל הוא איך יתגייר בלא מילה, אך לשיטת ר"ת דאין לו דין ערל כלל אפשר דהוי כאשה וכגוי שאין לו ערלה שבא להתגייר דסגי ליה בהטפת דם ברית. אמנם יש לטעון דרק בישראל אמרינן דכיון שהמילה סכנה לו אין עליו דין ערל, אבל הגוי ערל הוא בעצם אף אם אינו יכול למול משום סכנה וכיון שאינו יכול למול אין בידו להתגייר.

אלא שלענ"ד אפשר דאם עז חפצו להתגייר ולחסות תחת כנפי השכינה מותר לו להסתכן במילה כדי לידבק בהקב"ה ולהכנס לברית דמסתבר דמותר לו להסתכן כדי לחסות תחת כנפי השכינה בין בניו חביביו של אלקי ישראל, וידוע העובדה על הגר צדק שהיה בזמן הגר"א שמסרו נפשו להריגה על עצם גירותו ונשרף על המוקד ע"י מלכות הרשע, ומחיצתו לפניו ממחיצתם של מלאכי השרת, (עיין בספר ויקם עדות ביעקב דף כ"ה ע"ב שהגר"י עמדין הביא סיפור זה).

ומה מאוד שמחתי כאשר שוב ראיתי בספר דרך פקודיך (מצוה ב' חלק הדיבור אות ל') שכתב "וא"כ צ"ע הדבר, הא ודאי דכל זמן שלא נימול אין דינו כישראל, לו יהיה שאינו מל מחמת סכנה אעפ"כ כיון שנולד מן העכו"ם ולא נכנס לברית אין עליו דין ישראל, דאינו גר עד שימול ויטבול, והספק הוא אם אנחנו שומעין לו למולו מחמת הסכנה, ונ"ל אם הוא גדול ורוצה להכניס את עצמו בספק נפשות, הנה רוצה למול בדת יהודית אפילו שימות כי בזולת זה לא נקרא ישראל אפשר שומעין לו". הרי לן דמחד פשיטא ליה כדברי האחיעזר דאינו גר כל עוד לא ימול, ומאידך כתב דאפשר שמגיירין אותו אף שסכנה היא לו.

והנה אף שהגר"ז סורוצקין לא כתב מי הרב שהגרח"ע התרעם על דבריו, אך בשו"ת ציץ אליעזר גילה סוד (חלק ט"ו סי' א') שכ"כ בספר חזון למועד ובמפתחות אכן חזר בו לבקשת האחיעזר.

וראשון המדברים בשאלה זו הוא ספר אות ברית להגר"ש קוניטץ מנאדאש (פרשבורג תר"י הלכות גרים עמוד ל"ח אות א') שנסתפק ולא הכריע. ובשרידי אש (ח"ב סימן ס"ח) הביא את מכתב האחיעזר שכתב לו באופן נחרץ דאף אם יש סכנה במילתו א"א לגיירו בלא מילה דאין זה דומה לאשה הנכנסת לברית בטבילה בלבד, ואף אין זה דומה למי שנכרת לו הגיד דכתב הטור בסי' רס"ח שמגיירין אותו ודינו כאשה

מתו אחיו מחמת מילה

כיון שאין לו ערלה, ושאני ני"ד כיון דמ"מ ערל הוא. והגאון בעל שרידי אש האריך שם (סימן ס"ז) וכתב דסברא פשוטה היא דכיון דערל הוא ודאי אינו יכול להתגייר.

אך לענ"ד אין זו סברא פשוטה כלל, ואם לדין יש תשובה, ובאמת סברא גדולה יש לומר דכיון דאילו היה ישראל פטור היה מלמול, כך גם גוי הבא להתגייר אין גירותו תלויה בכך ופטור הוא מלמול ויש לגיירו ללא מילה.

וכך נקט הגאון האדיר ר' דוד צבי זעהמאן בספרו מנחת סולת (מצוה ב' אות ו'). (ומו"ר מרן בעל הדברי יציב זצוק"ל ראה בגאון זה את רבו המובהק והיה מפליג מאוד בגדלות תורתו).

ולכאורה שאלה זו תלויה בעיקר גדר מילה וטבילה בגירות. דבמק"א ביארתי שנחלקו הראשונים האם המילה והטבילה שניהם כאחד הם עצם הגירות, או שמא אין עצם הגירות אלא הטבילה אלא שאין הערל יכול ליכנס לברית, ומשו"כ מצווה הגר למול בשר ערלתו טרם יוכל להתגייר.

ולדרך הראשונה מסתבר כדברי הגר"ע, וכשם שא"א להתגייר ללא טבילה כך א"א להתגייר ללא מילה. אך לדרך השניה הנ"ל סברא גדולה יש לומר דבמקום סכנה יכול הגר להתגייר אף ללא מילה.

והנה ביבמות (ע"א ע"א) איבעיא לן בערל לפני שמונה ימי מילה אם אוכל בתרומה כיון שעדיין לא הגיע זמן מילה או שמא מ"מ ערל הוא, והתוס' שם (ע' ע"א ד"ה הערל) הביאו מן הירושלמי דפשיטא דאינו ערל ואוכל בתרומה. ועוד כתבו התוס' שם דבמתו אחיו מחמת מילה לכו"ע אסור בתרומה והוי ערל. אך הרמב"ן הביא מר"ת דמתו אחיו מחמת מילה הוי כערל שלא בזמנו ואינו בר מילה כלל, עי"ש.

ונראה לכאורה דעד כאן לא נחלקו אלא אם הוי ערל לגבי אכילת פסח ותרומה, אך לכו"ע אינו בר מילה ואין מילתו מעכבת בגירות. ולענ"ד נראה ברור דאין שום ראייה מכרעת בשאלה זו, וגם בסברא אין בזה הכרע אך נטיית לבי דיכול הוא להתגייר ללא מילה וכדעת המנחת סולת כמבואר. ועיין מה שהארכתי בזה להלכה בשו"ת מנחת אשר (ח"ג סימן ע"ח).

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו

“עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכלם, להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו עליו השלום” (משנה אבות פרק ה' משנה ג').

ופרש"י שלא הרהר אחר מידותיו של הקב"ה, והביאו התוס' יו"ט.

וכנראה שמעלה מיוחדת, נעלית ונשגבה לעמוד בנסיונות החיים הקשים ולקבלם באמונה ובאהבה מבלי להרהר אחרי מידותיו. וזכרוני בצעירותי ששמעתי מכ"ק מו"ר בעל דברי יציב זצ"ל כשדיבר על מה שעבר עליו בשואה האיומה והנוראה שם שיכל את אשת נעוריו ואחד עשרה ילדיו ונשאר בודד כערער בערבה, ואמר: "לרגע אחד לא הרהרתי אחר מידותיו של הקב"ה", רעד וצמרמורת אחזוני לשמע הדברים.

זה כחו של צדיק יסוד עולם שהאמין בהקב"ה ובמידותיו אמונה שלימה ודבק בו באהבה בכל לבב, וזה מעלתו של אברהם אבינו שעמד בכל עשרת הנסיונות ולא הרהר אחר מידותיו של הקב"ה.

עוד כתב התוס' יו"ט:

“אבינו. שאנו זוכים ומקבלים טובה בזכותו זה שעמד בכל נסיונותיו, לפיכך קראו התנא בכאן אבינו. נראה לי”.

ולכאורה תימה, הלא זה שמו לעולם וזה זכרו לדור דור אברהם אבינו ראש וראשון לאבותינו הקדושים וכי צריך הסבר בכל מקום שמזכירים את אברהם אבינו.

ונראה פשוט בכוונתו שהרי במשנה הקודמת אמרו “עשרה דורות מנח עד אברהם... עד שבא אברהם וקיבל עליו שכר כולם”, ולא הזכירו אברהם אבינו, ולמה שינו במשנה זו לכנותו אברהם אבינו, אין זה אלא משום שאנו מקבלים טובה בזכות עמידתו בעשרת הנסיונות.

אך לא פירש התוס' יו"ט איזה טובה מקבלים אנו בזכות עשרת

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו

הנסיונות. ואם כוונתו לענין הכללי של זכות אבות, אין זה ענין דוקא לעשרת הנסיונות, אלא לכל מעשיו הכבירים של האדם הגדול בענקים, והרי כבר כתב התוס' יו"ט במשנה הקודמת שאברהם עשה מעשים טובים שראויים היו להיעשות ע"י כל העולם כולו במשך עשרה דורות. ועוד אמרו (קידושין פ"ב ע"א, יומא כ"ח ע"ב) שקיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה, ועוד כתב הרמב"ם (ריש הל' עבו"ז) שנתקבצו אליו אלפים ורבבות ושתל בלבם את אמונת הייחוד, ומה חידוש וחשיבות יש בטובה שמקבלים אנו מעשרה הנסיונות שאברהם אבינו עמד בהם.

ונראה בזה דכאשר עמד אברהם אבינו בכל הנסיונות הללו במסירות נפש נטע בזרעו כוחות לעמוד בנסיונות שיעמדו בהם בכל דור ודור. וכל המסירות נפש של ישראל לדורותיהם שאלפים ורבבות מסרו את נפשם ונהרגו על קידוש שמו הגדול, אין זה אלא מכוחם של האבות ומכוחו של אותו זקן אברהם אבינו.

ולפיכך נתנסה אברהם אבינו בעשרה נסיונות, ונסיונות אלה הקיפו את כל תחומי החיים וכל רובדי נפש האדם ותכונותיו, כדי לתת לבני ישראל לדורותיהם תקומה ותוחלת בנסיונות שונים ומשונים שיתנסו בהם לאורך השנים.

ושיטות שונות מצינו מה הן עשרה הנסיונות, הרמב"ם בפירוש המשנה, הרע"ב והגר"א לפי פרקי דרבי אליעזר מנו בזה נסיונות שונים זה מזה, אך נראה לכו"ע דאכן נסיונות היו מכוונים בהשגחה עליונה להקיף את תכונת אנוש וכל הקשיים והנסיונות האפשריים, כדי ליתן לישראל שם ושארית לאורך גלותם.

וכבר כתב בעל הטורים (דברים ו' ה') רמז "ואהבת את ה' אלקיך", "ואהבת. אותיות האבות", דכאשר דרשו חז"ל (ברכות ס"א ע"ב) ואהבת את ה' אלקיך... "בכל נפשך אפילו נוטל את נשמתך", אין זה אלא מכוחם של האבות הקדושים אשר מסרו נפשם על קדושת ה'.

וכבר אמרו במדרש (שיר השירים ז' א' י') בשעה שמסרו חנניה מישאל

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו

ועזריה עצמן לתוך כבשן האש "באותה שעה קרא הקב"ה למלאכי השרת כלן ואמר להם רדו נשקו שפתותיהן של אבותיהם של אלו, שכשם שפעלו הם לפני באש, כך פעלו לפני בניהם באש"

דרך בכוחם של האבות זכו אף הם, וזכו כל הדורות הבאים אחריהם למסור נפשם על קידוש ה'.

ופירשתי בדרך זה את מה שאמרו בגיטין (גיטין נ"ז ע"ב) במעשה דאשה ושבעת בניה שמסרו את נפשם על קדושת השם וכאשר קטן בניה הוצא להורג אמרה לו "לך ואמור לאברהם אבינו, אתה עקדת מזבח אחד ואני עקדתי שבעה מזבחות"

ודבריה של אשה זו לכאורה דברי תימה הן, וכי כוונתה להתריס באבינו אברהם ויצחק בנו ולומר אני גדולה מכם, ואף שאין אדם נתפס על צערו, אך אם דבריה אכן אינם ראויים להיאמר לא היו חז"ל מצטטים אותם, ואם אכן חז"ל מספרים על אמירה זו, ע"כ אמירה ראויה ונכונה הוא ויש לנו ללמוד ממנה.

והנראה בזה שהיא התכוונה להודות לאברהם אבינו ולהכיר לו טובה, אתה עקדת מזבח אחד ובכחך הגדול זכיתי אני לעקוד שבע מזבחות!

(אמנם אין פירוש זה מתיישב בלשון חז"ל במדרש איכה [פרשה א' אות כ"א] שם אמרו שאמרה לבנה הקטן, "אתה אמיה וחבקת יתיה ונשקת יתיה וגפפת יתיה ולחשת ליה באודניה ואמרת ליה ברי ברי זעירא דכולהון זיל ואימא ליה לאביך אברהם אל תזוח דעתך, אתה עקדת מזבח אחד ואני עקדתי שבעה מזבחות").

וזו הטובה שאנו מקבלים מאברהם אבינו שעמד בכל הנסיונות שנתנסה בהן, שאף אנו זוכים לעמוד בנסיונות היום ויום ואף בנסיונות הגדולים שבחיינו.

ומה מאוד שמחתי כשראיתי להגר"ח מולוז'ין ברוח חיים במשנה זו שכתב:

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו

"ירצה בזה על פי מה שכתוב (משלי ב' ז') "מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו", כי כמה מדות שהצדיק טרח ויגע להשיגם לבניו אחריו המה כטבע מוטבע, ובקצת יגיעה יגיעו לזה. כמו שנראה בחוש שרבים מעמי ארץ מהיהודים מוסרים את עצמם על קידוש השם, והוא מוטבע בנו מאבינו אברהם, שמסר נפשו לאור כשדים על אמונתו. וכן כל העשרה נסיונות היו להישיר הדרך לפנינו".

ב

"עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכלם" (משנה אבות פרק ה' משנה ג').

ולכאורה יפלא למה ניסה הקב"ה דוקא את אברהם אבינו בעשרה נסיונות ובחן אותו שוב ושוב, והלא אבינו צדיק יסוד עולם היה וגדול שבענקים. אלא שהקב"ה מנסה דוקא את הצדיקים הגדולים ולא את הרשעים.

וכן כתב רש"י בביאור הפסוק (תהלים י"א ה):

"ה' צדיק יבחן ורשע ואהב חמס שנאה נפשו".

וכתב רש"י:

"כן מדתו של הקדוש ברוך הוא לייסר ולנסות הצדיקים ולא את הרשעים, הפשתני הזה כל זמן שידע שפשתנו יפה הוא מקיש עליה וכשאינו יפה הוא ממעט בכתישה לפי שמתנתקת".

הרי ככל שאדם צדיק ביותר ויודע הקב"ה שאין פשתנו מתנתק יש

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו

ומעמידו בנסיון ובוהן לבבו כדי להרבות שכרו ולהטיב באחריתו.

ולגבי אבות האומה גדולי הגדולים יש סיבה נוספת שהקב"ה העמידם בנסיונות, כדי להנחיל לזרעם ולהשריש בטבעם את הכל לעמוד בנסיונות לדורות עולם, וכמבואר לעיל.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

